

oo
f

.. 1443.

25

DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA,
DE
JURE AGGRATI-
ANDI PRINCIPIS EVAN-
GELICI IN CAUSIS
HOMICIDII,

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRAN-
DENBURGICO, ET DUCATUS MAGDEBURGICI
GUBERNATORE, &c. &c.

PRÆSIDE
DN. CHRISTIANO THOMASIO, Jcto,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORUSSIÆ CON-
SILIARIO, PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO,
ET FACULT. JURID. h. t. DECANO,

IN ALMÆ FRIDERICIANÆ AUDITORIO MAJORI
PRO LICENTIA,

Summos in utroque Jure honores & Doctoralia
privilegia rite capeffendi,

d. 21. Jun. MDCCVII, Horis Ante- & Pomeridianis,
publico eruditorum examini submitit

REMBERTUS CLÜSENER,

Lippia-Guestphalus.

RECUSA HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITERIS SALSFELDIANIS. 1714.

(XXIV)

DISSERTATIO HANOVRENSIS JURIDICA
JURE AGGRATI
LANDI PRINCIPIS EVAN
GELII IN CAUSIS
HOMICIDII

DR. PHILIPPO WILHELMO
PRINCIPIS BORVIAE, MAJESTATIS
DEPUTATO, ET HODIE IN HANNOVERA
CENSURAE TORQUE

BY CHRISTIANO THOMASIO, J.C.
SILVANO, PROPRIO, ET ALIO, C. O. ORATORIO

IN ALMA MATEMATICA, ET ALIA, HANNOVERA
P. O. C. L. L. L.

REINBERTUS GIESSENER
L. L. L. L. L.

RECTOR HANNOVERENSIS, LAURENSIUS GIESSENER

B. C. D.

DISSERTATIO INAUGURALIS,

De

JURE PRINCIPIS EVANGELI-
CI AGGRATIANDI HOMICIDAS,

CAPUT I.

Monita generalia de rite formanda
quæstione & ejus probatione.

§. I.

Uotquot inspexi autores, Formatio sta-
tus contro-
versæ.
qui de quæstione hac secundum com-
muniter receptam sententiam scripse-
runt, & Principibus Evangelicis jus
aggratiandi homicidas negarunt, in eo
communiter peccarunt, quod vel non
rite formaverint statum controversiæ; vel ad definien-
dam quæstionem properaverint sine debita explicatio-
ne terminorum quæstionis; vel probationes incon-
venientes adhibuerint, & sic ubique miscuerint qua-
drata rotundis. Nec ab iis defectibus plane immunes
sunt pauci, quos subinde in deductione sententiæ no-

A 2

stræ

stræ allegabimus. Igitur ut hos scopulos evitemus, ante omnia rite formandus erit status quæstionis. Quæritur ergo: *Utrum Princeps evangelicus habeat jus aggratiandi in homicidio dolofo?* Nos affirmamus cum paucis. Negant communiter.

§. II.

Expositio terminorum:
 1) Principis.
Quid magistratus politicus?

Dum *Principem* dicimus, intelligimus in genere eum, qui τὸ κράτος gerit in rep. seu qui summam in rep. potestatem habet, sive resp. sit monarchica sive aristocratica, sive democratica, h. e. sive unus sit, sive plures, sive totus populus. In locis communibus theologis vocari solet magistratus politicus. Utrum congrue, hujus loci non est expedire. In terminis sumis faciles, modo in re ipsa conveniamus. Id constat, terminum magistratus politici a theologis Protestantibus non esse inventum, sed jam tempore reformationis eum in usu fuisse Jctis pariter & theologis Pontificiis, etsi magistratus proprie denotet in politicis, & in significato nativo linguæ latinæ eum, qui intermedium potestatem gerit in rep. a summa dependentem. Atque adeo hæc vox parum congrua a theologis Pontificiis ideo de potestate summa politica, i. e. civili fuit adhibita, ut eo commodius insinuare possent laicis, eos saltem magistratus esse, summam vero reipublicæ potestatem esse penes potestatem ecclesiasticam, quod arcanum Theologi & Jcti Protestantes non sentientes vocem retinuerunt, etsi errorem sub illa occultatum rejecerint, docentes videlicet, Christi doctrinam non abolere politiam, i. e. non contradicere doctrinas in scriptura novi fœderis contentas principiis sanis & rationalibus doctrinæ politicæ, & potestati civili non opponi
 in re-

in republica potestatem aliquam ecclesiasticam, sed regnum saltem spirituale Christi, quod scilicet in corde notitiam (salvificam) Dei, timorem Dei, fidem, justitiam æternam & vitam æternam inchoet, quod pariat saltem effectus invisibiles intuitu futuræ vitæ, nullos intuitu effectuum politicorum. Item ministros verbi divini esse subditos magistratus politici, h. e. ut ab omni tempore fuit doctum a veris Christianis, quod republica non sit in ecclesia, sed ecclesia in republica. (a)

§. III.

Ut vero recta ratio docet, & scriptura nunquam contrarium dicit, non potest in republica esse nisi una summa potestas, & contradictio politica est, respublica biceps, i. e. duplex summa potestas, altera politica, altera ecclesiastica, quarum una ab altera sit independens. Et revera, si papatum politice consideres, est hic fundamentalis & capitalis error papatus, quod duplicem potestatem talem in republica independentem statuunt, & sic ecclesiam nolint esse in republica. (b) Unde non poterimus intuitu doctrinæ politicæ de reformatione debita gloriari, si ista hypothesis pontificia foveatur in Academiis protestantium, & sic pretiosissimum regale Principum protestantium culpa & negligentia docentium damnus patiat.

§. IV.

Cum vero vivamus in Imperio Romano-Germanico, & disputationes juris academicæ ad usum practicum debeant esse aptæ, non hæsitare quisquam

A 3

(a) Vide Aug. Confess. art. 16. Apolog. p. 215. seq. Epitomen Formula Concordia c. 12. p. 624.

(b) vid. Pufend. Intrad. ad Histor. c. 12. §. 5. seq.

in formatione status controversiæ debet, ac si sub nomine *Principis* in quæstione haud intelligamus status imperii, cum hi non habeant majestatem, sed superioritate saltem territoriali sint præditi. Nolumus equidem hic expedire, an status imperii habeant majestatem proprie dictam, quamvis quis facile percipiat, definitionem illius quæstionis dependere a quæstione præjudiciali, an respublica Germaniæ sit una respublica, an vero constet ex pluribus rebuspublicis confœderatis. Sufficit, quod omnes, qui non crasse adulantur imperatori, fateantur, superioritatem territorialem esse majestatis æmulam, aut analogam majestatis, i. e. ea, quæ alias de juribus majestatis docentur, etiam applicari regulariter debere ad jura statuum imperii.

§. V.

(2) *Evangelici. Amon
et Catholicis
idem jus
competat.*

Quod autem de Principe *Evangelico* in specie quæstionem formaverim, non sine causa est factum. Equidem recordor, vel ideo quod Evangelium non abolet politias, nobis opponi posse, male restringi definitionem quæstionis ad Principes saltem christianos, tantum abest, ut ad Principes Evangelicos solum debeat respectus haberi. Etenim si Principes ex doctrina politica habent jus aggratiandi in crimine homicidii, habebunt pariter ethnici ac christiani, pariter ex christianis catholicæ, quam lutheranæ aut reformatæ religioni addicti. Sed, quamvis hæc omnia se ita habeant, non tamen vitium nostrum est, quod Principum Evangelicorum fecerimus in quæstione mentionem. De ethnicis ideo non sumus solliciti, quia per Dei gratiam vivimus sub principibus christianis.

Catho-

Catholici vero Principes non possunt in quæstione præsentii iisdem juribus gaudere ac Principes Evangelici, non quod obstat iis doctrina politica, sed quod frui juribus communibus aliorum principum nequeant salva religione, quam profitentur.

§. VI.

Ejus enim potissimum caput est, quod Papam agnoscant caput visibile ecclesiæ, & quod doctrinas a clero papali in doctrina de officio Magistratus politici traditas esse falsas aperte & rectæ rationi repugnantes habere cogantur pro articulis fidei. At Evangelici Principes, dum jugum papale excusserunt, ac jus circa sacra secundum principia genuinæ politices & juris naturalis sibi vindicarunt, atque in usu ejus per leges imperii confirmati sunt, sine dubio hac parte insigni gaudent prærogativa præ Principibus catholicis.

*Prærogativa
hac in parte
Principum
Evangelico-
rum præ Ca-
tholicis.*

§. VII.

Agendum vero nobis erit de jure *aggratiandi*, (3) Aggratiandi. Non tamen omittenda est explicatio hujus vocis sincero *confundenda* veritatis indagatori, tanquam ea sit in vulgus nota. *hæc cum re-
gulis aequi-
tatis.* Quin potius, si scriptores, qui de eo tractarunt, in-
spexeris, deprehendes, a plerisque sub termino ag-
gratiandi comprehendi actus, qui plane huc non
pertinent. Scilicet confunditur plerumque cum jure
aggratiandi potestas aut potius officium Principis
remittendi aut minuendi poenam, ex doctrina inter-
pretationis legum & æstimationis delictorum, quod
nec Principi proprium est, sed ipsi cum magistratibus
& iudicibus quibusvis commune. Unde communiter
describitur, quod sit jus competens, Principi ex causa
justa

justa remittendi aut mitigandi pœnam consuetam: (si dixissent *debitam*, forte definitio excusari posset.) Alii jus aggratiandi ad actus justitiæ referunt ex eadem erronea hypothesi. Alii jus aggratiandi duplex faciunt, unum quod ex mera gratia fiat, alterum, quod ex justis causis. (c) Debuisset vel vox ipsa doctores admoner, aggrationem non pertinere ad actus justitiæ, unde & Jcti solent distinguere restitutionem ex capite justitiæ, quæ & a judice fieri potest a restitutione ex capite gratiæ, quæ soli principi propria est, (d) Observavit hanc confusionem solus, quod sciam Zieglerus. (e)

§. IX.

Dum vero de *jure* aggratiandi quæstio est, notandum, non agi hic de præcepto, sed de licentia, id est, per jus non intelligi legem sed facultatem seu attributum personæ. Unde non confundenda quæstio præsens cum alia, an non obstrictus sit princeps omittere pœnas capitales? quod recte negatur a nostris contra Anabaptistas. (f) Sed quæritur: Annon prohibitum sit Principi omittere pœnam capitalem intuitu homicidii? At hæc quæstiones duæ valde differunt. Nam posteriorem qui recte negat, is non nisi per evidentem calumniam erroris Anabaptistici aut Sociniani accusandus est, cum non neget justitiam pœnarum capitalium. Quodsi forte ex imbecillitate judi-

(4) Juris
quod hic non
pro lege, sed
pro facultate
sumitur.

(c) vid. Clasenium de jure aggratiandi, dissertationes sub Prucschbenckio, Carpzovio, Struvio, Eichelio, de hac materia habitas.
(d) Schöpf, ad tit. ff. de sen-
(e) de jur. Majest. l. 1. c. 8. §. 4. & 5.
(f) Form. Concord. Epit. c. 12. pag. 624.

judicii immisceat etiam argumenta, quibus alias Anabaptistæ vel Sociniani in priore quæstione uti solent, postulat tamen christiana charitas, ut ea de re potius fraterne moneatur, quam ut hæreseos infimuletur.

§. IX.

Porro nec confundendum jus licentiæ cum eo quod conducit. Vel Apostolo enim id monente non omne quod licet, conducit. Quæstiones de licentia ad jus naturæ pertinent, de eo quod principi conducit, ad politicam. Uti vero politica & jus naturæ communiter confunduntur, ita & in hac quæstione. Si res hujus loci esset, facile ostendi posset, rigorem pœnarum capitalium nec omnibus rebus publicis nec semper conducere. Non tamen inde inferendum est, ergo nec easdem esse licitas, nam ita facilis est lapsus in errorem quem modo notavimus. Unde mallet, ut Vir clarissimus, qui sub Justiniani Clementis nomine latere voluit, hæc duo accuratius distinxisset, quam ubiq; non factum est in erudito alias tractatu Germanico hac de re scripto. (g) Interim tamen & hic qui peccant potius amice admonendi sunt, quam ut hæretici vituperandi, cum excusationem habeant non injustam a communi errore. Quid enim frequentius est in quæstionibus moralibus, quam quod ea, quorum contrarium melius & utilius est, referantur inter plane illicita.

§. X.

Porro cum dicimus Principes Evangelicos *habere* jus aggratiandi homicidas, facile patet, quod hic magis respiciamus ad potentiam & facultatem, quam ad *habere jus?*

B

actum

(g) Von dem Amte einer Christl. Obrigkeit in Bestraffung der Uebelthäter.

actum & exercitium. Unde nobis non opponi potest, rarissime a Principibus evangelicis hactenus hoc jus fuisse usurpatum. Uti enim exempla alias non probant jus, ita nec carentia exemplorum probare potest carentiam juris. Multi forte voluerunt istud jus exercere sapius, nisi ab errantibus bona fide, aut iis, quorum interest reliquias arcanorum papalium apud protestantes conservari, istud exercitium istis fuisset dissuasum. Non tamen, credo, nobis opponi poterit alias canon philosophiæ primæ, frustra esse potentiam, quæ nunquam in actum traducatur, neque enim plane caremus exemplis exercitii hujus juris. Et si forte non haberemus, melior tamen esset hac parte conditio Principum Evangelicorum præ catholicis, cum sufficiat, illos, quotiescunque volunt, jus istud suum, hactenus ex erroneis persuasionibus omissum, exercere posse, nec in tali re meræ facultatis timere debere præscriptionem aut omissionem per non usum: Cum contra Principes catholici, ut dictum, salva religione sua, etiam si velint, id exercere nequeant.

§. XI.

(6) Sermo-
nem esse de
homicidio
doloso citra
respectum ad
penitentiam
delinquentis.

Denique cum de jure aggratiandi in homicidio sermo est, necesse est, ut potissimum solliciti simus de homicidio *doloso*, quod verum crimen est, & ubi homicida ex proposito egit. (b) Nam in culposo pœna ordinaria locum non habet ex legibus justitiæ, casuale ex iisdem legibus haud dubie ab omni pœna est exemptum. Porro agimus de homicidio *doloso* in genere sine respectu, an penitentiam agat homicida nec

(b) Magnif. Dni. Rechenberg. in diss. de hac questione §. 4.

nec ne. Quamvis enim non desint, qui in priore casu suadeant jus aggratiandi, aut ad illum saltem casum restringant, (i) nos tamen eam sententiam non facimus nostram. Præterquam enim quod pœnitentia vera cum fide in Christum conjuncta effectum suum exerat intuitu debitarum pœnarum futuri seculi; jam ab aliis recte notatum fuit, de vera pœnitentia vix esse, hominibus ut constet, & adeo quenquam impune laturum esse sua malefacta, si pœnitentiam quovis modo extrinsecus profiteri sufficeret. (k)

§. XII.

Pergimus ad monita de locis argumentorum, *Probatio* unde quæstio hæc determinanda, & probatio affirmativa *questionis* est desumenda. Ubi constat, quia de Principe, i. e. eo, *desumenda* qui summam potestatem habet, sermo est & vero Prin- *ex jure naturæ solo.* ceps solutus est legibus omnibus positivis, quod ex sola naturæ lege licentia juris hujus sit demonstranda. Unde non mirabitur quispiam, quod & ipsi abstineamus ab allegatione omnis juris privati tam Justinianei, quam canonici, & non agnoscamus objectiones ulla existis juribus, præprimis cum jus canonicum fere ubique repletum sit arcanis papisticis, (quibus originem debere etiam sententiam negantem monstrabimus peculiari capite tertio,) & jus Justinianeum etiam ab hac labe non sit plane immune. Scimus quidem, JCos, qui de jure aggratiandi scripserunt, plerumque uti textibus utriusque illius juris. Sed hæc fiebant iis temporibus,

B 2

(i) D. Hannekenius de jure gratiæ principis christiani in reos noxæ capitalis. Justinianus Clemens in scripto §. 9. citato.

(k) Grotius de J. B. & P. II. 20. 11. 2. Dn. Rechenb. d. diff. §. 29.

ribus, ubi adhuc putabatur, etiam in quaestionibus juris naturæ & publici probationes desumendas esse ex istis juribus. Postquam vero magnus Conringius jurisprudentiam ab hoc nævo purgavit, non opus est, ut ea de re plura verba faciamus.

§. XIII.

Etiamsi agatur de Principe Evangelico.

Extendimus assertionem nostram, ut valeat, etiamsi agamus de Principe evangelico. Etsi enim sint, qui putent, in Evangelio novam legem perfectiorem a Christo esse publicatam, quam sententiam etiam passim sequitur Grotius, tamen, quemadmodum Grotius propterea communiter a commentatoribus vapulat, ita recte adversus eos, qui in probanda nostra sententia ea hypothesi utuntur, a dissentientibus urgeri solet, Evangelium non abolere politias. Igitur non ægre ferent iidem dissentientes, si nos retorqueamus, eandem sententiam adversus ipsos, dum textus Evangelij non commoda interpretatione conantur in suam tradere sententiam.

§. XIV.

(Quæstio hæc juridica est, non theologica.)

Scilicet tota hæc quaestio politica est non theologica, voce politicæ late supposita quatenus jus naturæ sub se comprehendit. Quodsi vero terminus politicæ quaestionis hic displiceat, ob dicta superius, (1) clarius forte erit, si dicamus, quaestionem hanc esse juridicam, non theologicam. Non enim agitur hic de eo, quid justum sit & injustum intuitu salutis æternæ, sed de pœna civili in hac vita. At de justitia pœnarum civilium agere primario ad JCtos pertinet.

§. XV.

(1) *supra* §. 9.

§. XV.

Quamvis etiam sub nomine Principis evangelici hic respiciamus potissimum ad status imperii, ^(m) tamen & hi in quaestionibus juris publici sunt supra omne jus positivum, tam Justinianeum quam canonicum. Et quamvis teneantur recessibus imperii per modum patrum; cum tamen in recessibus imperii nihil sit dispositum de hac quaestione; aut statibus imperii jus dispensandi circa poenam homicidii non sit per recessus ademptum, neque etiam a dissentientibus recessus allegari soleant, non est, ut de his simus solliciti. Eadem est ratio constitutionis Carolinae. Poenae ibi constitutae non adimunt statibus imperii jus circa poenas delictorum pro lubitu disponendi in suo territorio. Adde, quod & intuitu recessuum imperii status in suis territoriis possint leges condere recessibus contradicentes, ut alibi latius demonstravit Dn. Praeses. ⁽ⁿ⁾

Etiamsi sermo sit de statibus Imperii.

§. XVI.

Possimus jam ad rem ipsam accedere, nisi morerent dissentientes, ubique sententiae nostrae oppositae dicta scripturae, patrum, responsa academica & auctoritates Theologorum & Juristarum infinitorum, etiam de his quaedam monita praemittenda esse. Et quidem, cum facile sentiant, rationibus ex jure naturae solo desumptis parum se posse proficere, doceri solet, juri aggratiandi in praesenti casu adversari jus morale divinum ex revelatione petendum, adeoque ejus explicationem primario petendam esse a patribus ecclesiae,

Annon ex jure divino moniti & scriptum sacra?

B 3

fia,

(m) per dicta §. 7. *(n)* pecul. dissert. de stat. Imp. potest. legisl. contra jus commun.

12 *Dissert. Inaugur. de Jure Principis Evangel. aggrat. homicidas,*
fiã, rum a Theologis evangelicis, & qui hos secuti sunt,
piis JCtis.

§. XVII.

*Jus divinum
morale & jus
naturale non
differre.*

Hic monemus initio, jus divinum morale & jus naturale parum convenienter sibi opponi, dum videlicet absque sufficiente ratione supponitur, quasi in divisione consueta legis divinæ in moralem, ceremonialem & forensam, vel ad moralem pertineant leges quædam, quas ratio sibi relicta ignorat, sed quæ peti debeant ex sola revelatione legis Mosaicæ; vel, dum ab aliis jus naturale & morale habentur pro synonymis, quasi dicta scripturæ de lege morali loquantur, cum tamen ratio sibi relicta earum prohibitionem assequi nequeat, sed debeat ea ex sola scriptura peti. Etenim Theologos etiam nosstrates in expositione legis moralis ita in duas classes secedere, & quosdam præter legem naturalem ad jus divinum morale referre legem positivam universo humano generi datam, jam alibi notavit Dn. Præses. (o) Priorem hypothesein quidem ipse Dn. Præses non solum antea secutus est, sed & primus tentavit ostendere differentiam perspicuam inter legem moralem, naturalem & positivam. (p) Sed ipse tamen postea meliora edoctus eandem iterum primus destruxit. (q) In posteriore vero negamus, jus naturale non omne posse ex ratione sibi relicta deduci, negamus, scripturam in præceptis universalibus ad usum præsentis vitæ pertinentibus rationi sibi relicte unquam contradi-

(o) *Dissert. Lipsiensis de crim. Bigamia*, §. 16. | *ipsis instit. l. 1. c. 2. §. 119. seq. & c. 4. §. 79. seq.*
(p) *vide dissert. proæm. ad insin. jur. div. §. 20. & 43. & in* | (q) *Tom. IV. Observ. Sel. 27.*

traducere, & ideo firmiter asserimus, contradictionem, si quæ subesse appareat, esse saltem apparentem, atque adeo semper præferendam esse interpretationem, quæ cum principiis rationalibus juris naturæ ex certitudine morali & toto humano generi communi haustis conveniat, alteram vero indubie esse falsam, & verosimiliter ex arcanis papatus, etiam si quandoque non statim incurrentibus in oculos, haustam.

§. XIIII.

Atque ut nostra hæc assertio eo palpabilius ab omnibus ratione sua utentibus comprehendi possit, ac omnis cavillandi occasio dissentientibus præscindatur, pauca ista monita, ut fere indubia, & a dissentientibus etiam facile admittenda adjicimus. Duo homini ad salutem & veritatem salutarem consequendam a Deo optimo maximo lumina data sunt, lumen rationis & lumen revelationis seu scripturæ sacræ. Utraque sunt dona Dei singularia ab homine ita tractanda, ut neutrum eorum abjiciat, aut unum cum altero confundat. Ut vero hæc confusio eo melius evitetur, notandum est, lumen naturæ hominem ducere ad veritates salutes in usu hujus vitæ, lumen revelationis ad veritates salutes futuræ vitæ. Cum verò contradictoriæ veritates non dentur, necesse est, nec rectam rationem unquam contradicere scripturæ, nec scripturam rectæ rationi. Quin potius in rebus ad salutem hujus vitæ pertinentibus semper lumen scripturæ illustrabit & confirmabit dictamina rectæ rationis, & in doctrinis ad salutem æternam pertinentibus recta ratio doctrinas revelatas etsi probare non possit, pro defendenda tamen earum veritate (& potissimum

*Monita de
oppositioni-
bus apparen-
tibus rationis
& scripturæ
circa hanc
questionem*

finum ubi de possibilitate quæstio est) adversus adversarios non pauca suppeditabit argumenta illustrantia. Unde jam sequitur sua sponte conclusio, quod in quæstionibus ad salutem hujus vitæ pertinentibus, quales sunt quæstiones juris naturæ, fundamentorum seu argumentorum probantium loco ponenda sint dictamina rectæ rationis, scriptura vero hic suppeditare possit argumenta illustrantia, uti in materiis ad salutem æternam pertinentibus fundamenta probantia suppeditat.

§. XIX.

Non attendenda hic esse dicta patrum, moralistarum, responsa collegiorum Academicorum.

Quodsi vero loca scripturæ in hac quæstione ex jure naturali sunt explicanda, multo magis id observandum erit in dictis patrum. Et cum scriptura, per dicta, rationi repugnare non possit, autoritates humanæ vero sæpius rectæ rationi repugnent, non admitteudæ erunt illæ in hac quæstione, si rationi contradicant, sive sint dicta patrum ecclesiæ, sive loca moralistarum pontificiorum; sive responsa academica facultatum theologiarum & juridicarum etiam apud protestantes. Accedit, quod ex variis argumentis constat, patres ecclesiæ ignorasse jus naturæ vitio magis temporis, quo vixerunt, quam suo, moralistas vero pontificiorum ex dictis scripturæ contorte expositis jus naturæ effabricasse ambitioni suæ & avaritiæ respondens; arcana porro illa politica cleri pontificii, in academiis protestantibus ante tempora Grotii a reformatoribus & professoribus academicis, obneglectum studii juris naturalis, non fuisse observata, post tempora Grotii vero, item Pufendorffii, præjudicia illa errorum antiquorum usque ad tempora nostra, ex amore

amore veterum magistrorum, & imbecillitate humanæ naturæ difficulter fuisse deposita. (r)

§. XX.

Jam autem facile dijudicari poterit, quid dicendum sit intuitu oppositarum interpretationum locorum scripturæ, quæ a parte dissentientium a nobis adversus affirmativam sententiam nostram opponi solent. Observavimus enim, quod a dissentientibus non semel urgeatur, non satis probasse eos, qui a nostris sunt partibus, interpretationem textuum oppositorum talem esse, qualem ipsi asserunt. Contra etiam affirmantes idem urgent contra negantes, textuum illorum interpretationem non esse talem, qualem negantes supponunt, neque eos sufficienter eam, quam tradunt interpretationem, probasse. Etenim in dubiæ interpretationis locis scripturæ ea, quæ pro nostra sententia facit, non solum ideo est præferenda, quia, ut diximus, interpretatio quæ convenit cum jure naturæ in præsentis quæstione, est præferenda ei, quæ dictamini rationis rectæ repugnat; sed & quia nos ex dictis causis pro probatione sententiæ nostræ non utimur dictis scripturæ, ut argumentis probantibus, sed solum ejus veritatem ex jure naturæ deducemus. Dissentientes vero primario utuntur textibus scripturæ tanquam probantibus assertionem suam, vel etiam nobis eosdem textus opponunt. Quocunque modo eos consideres, non nobis sed ipsis incumber probatio, loca scripturæ non aliam admittere interpretationem, quam istam suam. Priori modo, quia alias ipsis per

C

æque

(r) Vide Dn. Præsid. præfat. ad vers. Germ. Grotii de J. B. & P.

æque dubiam; posteriori modo, quia secundum regulas bonæ interpretationis non respondententi incumbit probatio responsionis, sed opponenti objectionis, & sufficere, si respondens ostendat aliam esse *posse* interpretationem loci oppositi.

§. XXI.

Non esse etiam hic immiscenda argumenta theologica.

Denique cum hoc argumentum ostenderit esse morale & juridicum, non theologicum, & id sua sponte exinde sequetur, quod hic non debeant immisceri argumenta theologica, ut quandoque a nonnullis fieri solet. Ita recte notatum fuit, quod is, qui dispensationem principis in causa pœnæ homicidii asseruerat, inter alia adduxerat, principem posse pœnam sumere de vade ob crimen capitale ab altero admissum. Etsi in foro divino Deus pater a Christo tantquam pro genere humano justissime pœnas sumserit. (r) Alia enim est ratio justitiæ divinæ in negotio redemptionis, alia justitiæ humanæ in quæstionibus juris naturæ. Ita Theologi orthodoxi docent adversus Socinianos, Deum salvis regulis justitiæ sapienter imputare Christo peccata humana, & meritum Christi peccatoribus fide id arripientibus, etsi homo talia faciens violaret regulas justitiæ humanæ. (s) Sic in quæstione de jure aggratiandi in genere nemo ex Theologis, quod sciam, istud Principibus negat competere salva justitia, cum tamen iterum Theologi orthodoxi adversus Socinianos doceant, Deum Patrem salva justitia sua jus aggratiandi erga primos parentes post lapsum exercere non potuisse, & exinde necessitatem mediatoris Christi asstruunt.

(r) *Magn. Dn. Rechenb. d. diff. §. 32.* | *Et G. cap. proem. §. 29. Et l. 10.*
 (s) *Dn. Præf. de fundam. Jur. N.* | *c. 7. nb. 30. seq.*

CAPUT II.

Probatio, quod Principi competat
jus aggratiandi etiam in causa ho-
micidii.

§. I.

Postulant regulæ prudentiæ, ne quis sine causa sufficiente sibi ipsi onus, quod prudenter evitare potest, imponat. In foro reus imprudens foret, si actore non probante ipse in se vellet suscipere probationem innocentiae suæ. Sic & in quæstionibus controversis probatio non illi incumbit, qui pro se habet præsumtionem, sed qui præsumtionem illam vult elidere. Nos vero jus licentiæ Principi indulgentes, ut etiam homicidis dolosis ex gratia pœnam remittere aut mitigare possit, pro nobis habemus duplicem præsumtionem, sive nimirum licentiam in genere respiciamus, sive licentiam juris aggratiandi in specie.

§. II.

Nam quod licentiam in genere attinet, omnia homini licent, quæ legibus non sunt præcepta vel prohibita. Unde Grotius recte docuit, permissionem seu licentiam non esse actionem legis, sed actionis negationem. Si ergo omnia licent, & jus aggratiandi homicidarum licebit, nisi dissentientes afferant probationes prohibitionis & quidem ex jure naturali per monita capituli præcedentis. Atqui tales probationes non attulerunt, ergo salvum erit hoc jus aggratiandi principi Evangelico.

§. III.

Sive licentiam juris aggratiandi in specie.

Quod vero spectat ad jus aggratiandi in specie sufficit nobis, quod dissentientes concedant, jus aggratiandi pœnas delictorum in genere competere principi, excepta tamen esse quædam delicta, & inter excepta esse homicidium dolosum. In dubio vero semper præsumtio est pro regula, nisi probetur exceptio. Unde & in foro, si reus simpliciter neget, actori incumbit probatio; si factum non diffiteatur, sed exceptionem tamen adducat, intuitu exceptionis, quoad onus probandi habetur pro actore.

§. IV.

Evidentiam tamen causa hic facile suppeditare probationes etsi superfluas.

Uti tamen sæpe interest reorum, ubi evidentia juris præditi sunt, a probatione ejusdem non abstinere, ita & nos non fugiemus probationem assertionis nostræ, ne dissentientes id adscribant diffidentia causa, præprimis cum evidentia assertionis nostræ talia non pauca suppeditet, ex doctrina de jure aggratiandi in genere.

§. V.

Huc pertinet præcipue, quod pœna omnium delictorum veniant ex jure positivo etiam homicidii.

Aggratiatio est species dispensationis. At quicumque legem ferre potest, potest etiam circa eam dispensare. Scio regulam hanc admittere limitationem in lege naturali. Sed sufficit nobis, si valeat in positiva. Omnes enim pœnæ veniunt ex jure positivo. At vero Princeps jure positivo non est obstrictus.

§. VI.

Jus natura non potest determinare ullam panam

Sentiunt dissentientes, potissimum momentum quaestionis nostræ versari in illa assertionem, ergo opera danda est, ut ab ea firmeretur perspicue. Dixi, omnes pœnas

pœnas venire ex jure positivo. Etsi enim jus naturæ in genere dictet, puniendos esse delinquentes, tamen non determinat jus naturæ modum pœnæ in nullo delicto, sed determinationem ejus relinquit arbitrio & prudentiæ Principis. Nec poterit jus naturæ determinare ullam pœnam, quia pœna, si justa sit, debet proportionem habere cum delicto, delicta vero infinities variant, etiam ejusdem generis. At quæ talia sunt, regulis universalibus, quales sunt dictamina juris naturæ, includi nequeunt. Sic jus naturæ dictat quidem medico, ægrotantibus succurrendum esse medicamentis aptis. At quænam medicamenta apta sint, frustra quæret medicus in jure naturæ, cum pertineant ad artem medicam. Sic jus naturæ dictat, neminem in contractibus lædi debere, sed res vendendas justo pretio. At justum pretium non determinat jus naturæ, sed determinatio ejus pertinet ad prudentiam œconomicam. Ita determinatio pœnæ etiam ex prudentiæ politicæ regulis petenda est, non ex jure naturæ.

§. VII.

Quod homicidium in specie attinet, eadem est ratio, quia & homicidia dolosa infinitis circumstantiis variant. Neque jus naturæ indicat, quædam delicta capitaliter esse punienda, quædam pœnis levioribus. Indicat tamen prudentia politica, non omnia delicta esse punienda æqualiter. Istud enim paradoxon Stoicorum, delicta esse æqualia in prudentia politica non habet locum. Male audiunt leges Draconis, omnia delicta capere punientis. Nescio, annon in eadem prudentiæ regulas impingant, qui nulla delicta volunt

*Nec dicitur
penam capi-
talem homici-
die.*

lunt puniri capite. Etsi propterea non æque sint imprudentiæ accusandæ leges, quæ delicta apud alios multos populos capitalia minori pœna coercent. Exemplar prudentiæ legislatoriæ in republica Mosaica illustrat valde assertionem, quod quædam delicta recte puniantur capitaliter, quædam minori coercionem. Ergo prudenter etiam & recte homicidium pœna capitali puniri potest, non tamen semper debet. Pœnas enim ex jure talionis præcise sumendas esse, jam refutatum ab aliis (u). Id saltem dicitur jus talionis, non habere eum, qui paria iis quæ fecit patitur, causam conquerendi, quod ipsi fiat injuria; non dicitur, eum, qui injuriam passus est, debere tantum damnum inferre, quantum alter fecit; non dicitur, eum, qui jus coercendi habet, aut tantum, aut non majus damnum inferre debere, ut vel ex jure coercionis paternæ aliquid est.

§. II.

Imo etsi dicitur, non tolleretur tamen jus aggratiandi.

Sed etiam ponamus, jus naturæ determinare pœnam homicidii, ut certum est non determinare, tantum tamen abest, ut inde firmum pro sententia dissentientium possit accedere argumentum, ut potius pro nostra sententia ita liceat argumentari. Præceptum juris naturæ de puniendis delinquentibus in genere non tollit jus aggratiandi in genere. Ergo præceptum juris naturæ de puniendo capitaliter homicida, si quod foret, non tolleretur jus aggratiandi homicidam in specie. Verum est, non potest dispensare princeps leges naturæ, sed nota etiam est differentia inter præcepta juris naturæ negativa & affirmativa: illa nunquam aliter

(u) *Pufend. de Jur. Nat. & Gent. VIII. 3. 27.*

aliter se habere possunt; hæc vero varias admittunt limitationes ex variis circumstantiis. Scholastici differentiam ita differre solent. Præcepta negativa obligare semper & ad semper, affirmativa semper quidem, sed non ad semper, id est, multas posse rationes esse, quæ suadeant vel jubeant cessationem actionis ad tempus in præcepto affirmativo.

§. IX.

Neque enim putandum est, dum de jure aggratiandi homicidam loquimur, nos defendere velle libertatem homicidas quosvis impunes dimittendi, aut etiam suadere principi, ut contra regulas prudentiæ ex vitioso affectu hic dispenset. Uti in genere jus dispensandi & aggratiandi debent exerceri non tumultuarie, sed ex rationibus & causis prudentibus, non tamen petitis ex fontibus interpretandi legem, (x) ita eadem haud dubie subintelligenda sunt, in assertione de licentia gratiam concedendi homicidæ. Unde frequentius etiam est in hoc nostro casu ea species aggrationis, quæ non plane impunem dimittit homicidam dolosum, sed saltem pœnam capitalem mitigat in mitiorem. Nam raro sunt rationes suadentes omnis pœnæ dimissionem.

§. X.

Et pro hoc gratiosæ dispensationis genere militat novum argumentum. Cur non licitum esset Principi remittere pœnam capitis homicidæ & eum alio modo punire, cum plane mutare possit pœnam homicidii omnis dolosi in pœnam, quæ vitam non adimit. Majus autem est, posse posterius facere, quam aggratiare saltem paucos homicidas. Licitam vero esse mutationem

Non debet tamen fieri aggratiatio homicidii sine causis prudentibus.

Potest Princeps mitiori pœna homicidam punire, quia potest pœnam homicidii capitalem plane tollere.

(x) Ziegl. de jur. Majest. l. 1. c. 7. §. 2. 3. & c. 8. §. 1. 4. 5.

nem legum in hoc capitefluit ex doctrina præcedente, quia determinatio omnis pœnæ relinquenda est prudenti arbitrio Principis. Sæpe autem variare potest utilitas reipublicæ, ut quemadmodum crescentibus delictis crescunt pœnæ, ita etiam aliis causis emergentibus pœnæ decrescant.

CAPUT III.

Origo sententiæ negativæ ex arcanis Papisticis.

§. I.

In homicidium ex jure gentium pœnis non capitalibus animadvertitur.

SI ea, quæ a plurimis gentibus usitata sunt, juris gentium quandam faciunt speciem, pœnæ capitales homicidarum nequaquam juri gentium sunt adscribendæ, sed potius pœnæ capitalibus minores. Sane Romani olim, uti nulla delicta morte puniebant, ita diu homicidium etiam pœna mitiore coercerant. De populis occidentalibus plerisque constat, eos pœnam pecuniariam & satisfactionem propinquorum occisi certo mulctæ genere homicidis etiam dolosis dictasse. Et de Danis, Polonis, Suecis, Frisiis, Holsatis, Saxonibus, Bajuariis, Alemannis, Scotis, &c. id jam probarunt alii. (γ) Certum quidem est in lege Mosaica pœnam capitalem dictari homicidæ, sed multa sunt in lege Mosaica prudentissime statuta, quæ tamen propterea neque ad jus naturæ in universum spectant, neque jus gentium faciunt.

§. II. Ex

(γ) *Besold. Thef. Pract. voce Todten Hals lösen. Schilt, Exerc. ad Pand. 49. §. 114. seq.*

§. II.

Ex scriptoribus porro græcis vel latinis qui Gen- ^{Nulli scripto-}
tiles fuerunt, nemo unquam jus aggratiandi in pœna ^{res ethnici}
capitali homicidii principi competens vocavit in con- ^{nec Judei in}
troversiam. Imo ne Judaici quidem Dd. ita legem ^{dubium vo-}
Mosaicam de puniendo capitaliter homicida exponere ^{carunt jus}
sunt ausi, ut vel Regi Ebræorum, vel Principibus reli- ^{aggratiandi}
quis jus hic dispensandi tollerent, cum partim Regi ^{homicidas.}
Hebræorum dederint potestatem ex utilitate reipublicæ
faciendi contra legem Mosaicam prohibentem, &
legem de puniendo capitaliter homicida statuunt non
pertinere ad totum genus humanum. (z)

§. III.

Neque tamen sententia communis negans de- ^{Origo sen-}
mum post reformationem inter protestantes orta, sed ^{tentiae nega-}
a Doctoribus & Moralistis Pontificiis accepta & retenta ^{tiva debetur}
fuit Quo seculo eadem sit orta, jam excutere non ^{clero pontifi-}
vacat, nec otium superest. Forte absque magna dif- ^{cio.}
ficultate id inquiri posset, si quis evolveret & adspice-
ret dicta patrum ecclesiæ, quæ a Theologis nostris ci-
tari solent adversus Socinianos in quæstione de licentia
ultimi supplicii, (*) Multa a Patribus ecclesiæ fuere
bona fide & intentione ob ignorantiam juris naturæ
secus ac par erat tradita, quæ Clerus Pontificius vertit
in arcana politica papatus. Hanc vero sententiam eo
pertinere sufficienter velex eo probare licebit, si osten-
derimus, secundum doctrinam cleri jus aggratiandi
D homi-

(z) *conf. Schickard. de jure reg. Hebr. Theor. 14. n. 99. p. m. 251. Selden. de Jur. Nat. & Gent. l. 4. c. 1. p. 481. seq.*

(*) *Calovii Socinism. Proflig. disp. 27. p. 988. citat. Magnif. Rechenb. d. dissert. §. II.*

homicidas denegatum Principibus laicis, concessum vero clero, item clericos homicidas non esse capite puniendos. Nam si esset lex moralis, i. e. universos homines obligans, neque clero licuisset intercedere pro homicidis ne capitaliter puniantur, neque clericos a pœna capitali eximere. Deinde latere hic arcanum papatus etiam exinde constabit, quod hoc pacto clerus Pontificius occasionem sumserit vindicandi sibi potestatem legislativam, & corrigendi leges populorum mitiorem capitali pœnam homicidio dictantium.

§. IV.

Jam Augustini tempore defensa intercessio cleri pro homicidis etiam doctis,

Extat in epistolis Augustini epistola Macedonii ad Augustinum, ubi multa eaque gravia dubia modeste movet contra intercessionem cleri pro delinquentibus, etiam impœnitentibus. (a) Respondet Augustinus (b) ita ut prolixè quidem istum morem defendere sustineat, sed non ubique regulis bonæ disputationis observatis. Dissimulat enim primariam objectionem de intercessione pro impœnitentibus, simul vero tacite indicat, jam illo tempore latuisse aliquid arcani politici, cum clerus liberatos ita a pœna civili, subjiceret tamen pœnis ecclesiasticis. Et quamvis ibidem nec à Macedonio nec ab Augustino verbis expressis mentio fiat homicidii, tamen intercessionem cleri etiam ad homicidas dolosos pertinuisse ipsum factum Augustini docet, intercedentis (c) pro Donatistis, ne morte puniantur, etiam si de criminibus atrocioribus fuerint confessi, inter quæ etiam homicidium dolosum nominatur.

(a) *Epist. 53.* (b) *Epist. 54.* (c) *Epist. 158. 159. 160.*

tur. (d) Jam dudum vero probarunt Theologi protestantes, intercessionem illas ex papatu esse. (e)

§. V.

Et jam suo tempore Baldus (f) meminit, committere Cardinalibus privilegium, ut si obviam fiant illi, qui ad supplicium ducitur, impositione pilei sui immunem a pœna constituta faciant, unde pro cautela commendatum advocatis a cautelarum scriptoribus, ut, quando condemnatus ad locum duceretur supplicii, per rei amicos procurarent, ut ductio fieret per loca per quæ Cardinali alicui esse transeundum. (g) Et ideo tempore, quo curia erat Florentiæ, per contrariam cavebant cautelam iudices, ne ducerentur rei per ejusmodi loca, quibus Cardinales obviarent. (h) Sed jam suo tempore irrationabilitatem hujus moris observavit Paulus Castrensis. (i) Forte id privilegium petatum ex moribus antiquæ Romæ gentilis, ubi virginibus vestalibus hoc privilegium datum, ut si forte in aliquem, qui ad capitale supplicium duceretur, incidissent in publicum prodeuntes, fontem liberarent, jurejurando prævio, forte fortuna se, non data opera intervenisse. (k)

D 2

§. VI. Per-

(d) d. Epist. 158. ab initio.

(e) Magnif. Dn. Rechenb. d. dissert. §. 21. ubi & Danbauerum & Rivetum citat.

(f) in l. addictos C. de appellat.

(g) Caspoll. Tract. cautelarum caut. 2. in princ.

(h) Tiraq. de pœn. temper. tom. 7. c. 55. n. 1. in fine.

(i) in l. addictos C. de episc. audient. in fine. Adde Barbozani de presant. Card. n. 9. qu. 1. Corsetum in singul. verb. Cardinalis.

(k) Plutarch. in Numa.

§. VI.

Asyla templorum & monasteriorum, etiam pro homicidis dolosis.

Pertinet etiam ad arcana papatus, quod a seculi quarti temporibus suafu cleri imperatores romani, aliique reges & principes christiani pro delinquentibus asyla constituerint in templis, quod postea pontifices ad quævis monasteria & loca confinia extendunt. Et quamvis prætextus fuerit, id fieri in singularem Dei honorem & cultum, jam satis tamen a theologis nostratibus observatum est, ejus moris originem irrationabilem esse & ex ethnicismo petitum. Optandum foret, patres de ecclesia alias optime meritos & hic non aliquid humani passos esse. Jam vero ex annalibus ecclesiasticis constat, quod jam Chrysofomi tempore graviter valde tulerint Episcopi christiani, quod Eutropius hunc morem nulla sana ratione munitum abrogare intenderit, & quod etiam ipse Chrysofomus hæc asylorum jura defendere allaboraverit. (1) Huc pertinet etiam, quod magnum illud ecclesiæ lumen Augustinus Bonifacio cuidam excommunicacionem mineretur, quod quendam ex ipsius ecclesia abstraxisset, quasi DEUM scilicet, ita graviter offenderet. (m) Sed ad talia respondere solent nostri Theologi, patres in plurimis aberravisse. (n) Et sane res palpabilis est, intentionem papatus fuisse, sub prætextu cultus divini, jura cleri extollere super jura majestatica principum. Dum enim principibus interdiceret

(1) *Chrysofom. Tom. II. Homil. 19.*

(m) *Augustin. Epist. 187.*

(n) *Vid. quoad tot. hunc §. D. Georg. Mæb. de asyis c. 6. §.*

8. 26. §. c. 7. integro, qui de errorib. patrum luculenter egisse ait Gerhardum T. I. Confess. cathedralr. p. 492. seq.

diceretur tanquam impium & juri divino repugnans, homicidis indulgere veniam pœnæ, etiam ex causa rationabili, contra rationem iisdem persuasum fuit, ac si rem Deo placentem & bonum opus sint acturi, si templis & monasteriis darent privilegium, ut impunes essent homicidæ quivis ad ea loca confugientes. Res plana est & pluribus verbis non habet opus.

§. VII.

Porro & ex eo apparet, in persuasione, quod Principi non liceat indulgere veniam homicidii ob legem universalem divinam, latere arcanum politicum clerici papalis, quod etsi decretalibus epistolis inferuerint legem Mosaicam de homicida morte puniendo: (o) exemptus tamen fuerit clerus ab omni pœna magistratus politici, & praxis ecclesiæ romanæ ostendat, nec homicidam clericum posse a magistratu politico capitaliter puniri. Imo privilegium clericale eo fuit extensum, ut quoad pœnas ecclesiasticas homicida laicus excommunicetur, clericus vero saltem deponatur (p) item ut clerici etiam si coram iudice seculari confessi sint & convicti de crimine, tamen non sint propter hoc a suo episcopo aliquatenus condemnandi; sed post confessionem demum coram episcopo factam aut convictionem sint deponendi, ita tamen, ut non tradantur iudici seculari. (q) Imo episcopus, etiam in causa homicidii, poterit circa clericum ad retinendum beneficium misericorditer dispensare. (r)

D 3

§. IIX.

(o) Cap. I. X. de homicidio. (q) Cap. 4. X. de iudiciis.
(p) Homob. de bonis de casib. reservatis episc. & pral. l. 2. c. 3. p. 279. (r) Cap. 2. X. de cleric. pugnant. in duello. Homobonus d. cap. 3.

§. IIX.

*Privilegium
academiæ Li-
psiensis a papa
datum de
non punien-
do capitali-
ter homicida.*

Neque Papa contentus fuit, quod Principibus jus dispensandi in crimine homicidii ademerit, & in clerum transtulerit, sed & academiis quibusdam, ut Lipsiensi inter privilegia alia indulfit, ut studiosi ibi degentes, etiam si homicidæ dolosi forent, pœna capitali non debeant puniri. Non quidem reperire potui istud privilegium. Id tamen deprehendi, ab Electore Saxoniae & fratribus Serenissimis anno 1658. & 1660. in decreto visitationis id privilegium tanquam verbo Dei contrarium & quidem, ut dicitur, ad instantiam statuum provincialium, fuisse abrogatum. (s) Refero etiam huc, quod Schneiderus in Chronico Lipsiensi (t) refert, quod Universitas Lipsiensis vi fundationis etiam illo gaudeat privilegio, quod cives academici coram nullo magistratu civili conveniri possint aut puniri. Cum tamen hoc privilegio multi abusi atque furta & homicidia patrata fuerint, anno 1466. legem fuisse publicatam, dolosos homicidas impostero ad episcopum Martisburgensem esse mittendos, & ab eo perpetuo carceri includendos. (u)

§. IX.

*Lex Polono-
rum de pena
non capitali
homicida-
rum clero ro-
mano invisa.*

Et tamen clerus pontificius nunquam potuit in legibus politicis ferre, ut homicidium non puniretur capitaliter, aut principibus, ut dispensarent circa pœnam capitalem homicidii. Jam supra (w) ostendimus, apud populos occidentales plerosque homicidii pœnam non

(s) *Dn. Praeses Tom. III. Histor. der Weisheit p. 64.*

(t) *l. c. p. 399.*

(u) *Confer. comparatam univer-*

*stratis & senatus relata a Dn. Prae-
sede d. tr. T. II. p. 84. seq. Adde
ibid. p. III. n. 18. & p. 115. n. 25.*

(w) *Supra c. hoc §. 1.*

non fuisse capitalem. Quod vero postea hi mores mutati fuerint in pœnas capitales, haud dubie suasu cleri factum est, jus divinum prætendentium. Item & in republica Polonica videtur contigisse usque ad tempora Casimiri Magni, qui anno 1368. antiquam pœnam mulctæ pecuniariæ iterum introduxit, inter alia istis verbis utens: *quamvis occidens hominem secundum Dei legum sanctiones, esset capitali pœna plectendus: nos tamen rigorem illum temperantes statuimus &c.* Apud successores etiam, addita quidem pœna incarcerationis, & mulctæ pecuniaria aucta fuit, sed nunquam pœna capitalis iterum introducta, (x) & valde verosimile est, Casimirum per *Dei legum sanctiones* in istis verbis intellexisse tradita cleri, leges Dei (universales) hic perpetuo in ore, quamvis falso ferentes, vel etiam legem Dei Mosaicam, cujus rigorem videlicet non videbatur ferre status reipublicæ Polonicæ. Et poterat hoc sensu absque nota impietatis voce *rigore* (utpote termini indifferentis & sua significatione nativa non connotantis aliquid vitiosi) ut Casimirus, uti voce priori opposita *laxitatis* quis uteretur, si quis legislator christianus diceret, quod *laxitatem* sanctionum divinarum in permittenda polygamia, & in pœna dupli intuitu furti, in sua rep. velit restringere. Sed facile quis sibi imaginari potest, quantis calumniis ista verba dederint occasionem apud clerum pontificium & ejus clientes, in ista papatus crassitie, si quis perpendat, quam perverse adhuc in ipsa luce evangelii ea interpretatus sit Arnisæus. (y) *Hoc scilicet, inquit, erat regis*
buma-

(x) Vide statuta regni Polonia | ce homicidium.
 in ordinem alphabeti digesta, vo- | (y) De jurib. majest. l. 2. c. 3. p. 204.

humani, accusare iniquitatis leges divinas, easque idcirco abrogare, quasi ipse sapientior esset ipsa sapientia, & quod hæc justum esse jubet, ille nimii rigoris accusatum damnare deberet. Unde non mirandum, quod tandem sub rege Poloniarum Stephano, alias valde obnoxio ordini clericali, persuasionibus suis falsæ pietatis obtinuerint, ut rigorem pœnæ capitalis iterum introduxerit, addita ratione, *quod lex divina de puniendo capitaliter homicida antiquior sit illa, quam Poloni allégabant, consuetudine, (z) haud dubie alludens ad verba statuti Casimiriani modo excepta.*

§. X.

Clerus per istam hypothesin exclusit astute JCtos a consiliis in hac questione.

Id etiam obtinuit clerus pöntificius per arcanum istud politicum, ut in quæstionibus circa jus aggratiandi in homicidio, ut in omnibus aliis rebus, ad forum conscientiaë pertinentibus, a consiliis excluderentur politici & JCti, & solus ibi regnaret clerus. Connexio palpabilis est. Dicebant, principibus christianis interdictum esse jus aggratiandi homicidas per legem divinam in scriptura sacra contentam. At interpretationem scripturæ sacræ pertinere ad solos Theologos. Adde, quod ante reformationem clerus pontificius ad facultatem theologicam traxerit doctrinam juris naturæ, sub variis titulis, & inter alios etiam sub titulis casuum conscientiaë, atque sic a quæstionibus conscientiaë exclusit professores philosophiæ & juris, cum tamen æque ad professores philosophiæ moralis atque ad JCtos pertineat informatio conscientiaë, & responsio de casibus conscientiaë, i. e. de eo, quod justum est, & in-

(z) *Petr. Theodor. coll. crim. d. 10, aph. 7. lit. b. n. 24.*

& injustum. Debebant equidem post reformationem Jcti & philosophi evangelici se in integram restituere & doctrinas sibi competentes, ut juris divini universalis, seu naturæ vindicare, easque a fermento arcanorum clericalium purgare. Sed cur id non sit factum, alibi docuit Dn. Præses (a). Unde excusandi quidem ob errorem seculi communem, sed non imitandi sunt scabini Lipsienses apud Carpzovium (b) remittentes quæstionem, an Princeps salva conscientia jus aggratiandi in poena homicidii exercere possit, ad Dn. Theologos, tanquam a suo foro alienam; quamvis & contextus ostendat, & quæ Carpzovius ipse annotavit, id responsum magis fuisse negationem quæstionis, civilitate aliqua occultatam, quam seriam sententiam scabinorum, repugnantem videlicet responso statim præcedenti. Sed notum tamen est, civilitatem non omnem ubique esse suadendam, sed sæpe etiam nocere.

CAPUT IV.

Responsio ad argumenta præcipua dissentientium.

§. I.

Non expectabis hic, ut ad singula velimus respondere, quæ dissentientes, arcani illius papistici, sive pontificii sive evangelici, sive astuti, sive bona fide errantes, defensores proferre solent. Hoc enim res immensi laboris foret. Ita modo prolixis

*Cur hic respondeatur
saltem ad argumenta
præcipua.*

E

(a) In præf. ad Grotii version. german. (b) Prax. Crim. qu. 150.

lixis autoritatibus patrum ecclesiæ, Theologorum & Jctorum ex omnibus tribus religionibus, quæ in imperio Romano tolerantur, item juris utriusque, tam civilis quam canonici; modo corratione textuum scripturæ sacræ, ad rem plane non pertinentium, sed contortis consequentiis huc applicatorum, utuntur dissentientes, modo contra anabaptistarum dogma de justitia pœnarum capitalium disputant, modo supponunt, ac si nostra sententia principibus indulgeret licentiam, absque ulla ratione homicidas pessimos & inemendabiles in damnum reipublicæ evidentissimum a pœna debita eximendi &c. Sed ne ad ista singula seorsim nobis hic cum tædio, & nostro, & lectoris respondere cogeremur, præmissimus in capite primo curatiorem status controversiæ formationem, & monita circa fontes probationum. Unde ad omnia illa modo memorata argumentandi genera adversariorum in genere respondemus, vel quod non feriant thesin, nec nobis contradicant, vel quod autoritates istas non agnoscamus in materia juris naturæ. Ergo saltem illa argumenta dissentientium considerabimus, quæ directo nostram assertionem oppugnare videntur, partim desumpta ex ratione, partim a dictis scripturæ, quæ videntur continere leges universales.

§. II.

Responsio ad Communiter urgetur jus naturæ dictare pœnam
I. jus naturæ capitalem homicidis, quia nihil magis naturale sit,
dictare pœ- quam ut quod quisque damnum alteri intulerit, jure
nam homici- talionis ipse rursus patiat; in jure naturæ vero non
dis capitalem competere Principi potestatem dispensandi. Resp. (1)
 negando antecedens. (2) Contrarium, & quod jus
 natu-

naturæ nullam pœnam determinet, supra (c) fuit
ostensum. (3) Etiam supra (d) notatum, falsam esse
hypothesin, quod fundamentum pœnarum iustarum
sit desumendum ex jure talionis. (4) Confunditur jus
naturale permixtivum, cum proprie dicto & præceptivo.
Naturalis illa ratio de talione saltem probat, licere Prin-
cipi capitalem pœnam dictare homicidis, contra ana-
baptistas: non probat, principem id semper facere
debere. (5) Ad consequens respondebimus statim ad
argumentum sequens.

§. III.

Instant porro dissentientes. Etiam si jus naturæ
non dicat pœnam capitalem homicidis, tamen id cer-
te dictare, ut pœna debeat delinquentibus; adeo-
que Principem, qui jus suum cuique tribuere debeat,
nec hic dispensare posse. Respondeo (1) iterum ne-
gando antecedens. (2) Inconvenientem esse locutio-
nem, & poëticam magis quam philosophicam, quod
pœna debeat delinquentibus, jam alibi ostendit Dn.
Præses (e). (3) Etsi debeat reipublicæ Princeps pœ-
nam delinquentium, tamen hæc obligatio ejus ita ex-
plicanda est, ut non tollat jus aggratiandi, tollere
vero, si nunquam liceret pœnam remittere. (4) Ergo
argumentum hoc repugnat doctrinæ ipsorum dissen-
tientium, qui non negant jus aggratiandi in genere,
sed potius id præsupponunt, cum tamen hoc argu-
mentum, si quid valeret, valeret contra omne jus ag-
gratiandi. (5) Etsi debeat ex virtute justitiæ punire

*Ad II. jus na-
tura dictare
pœnam debe-
ri delinquen-
tibus.*

E 2

fontes

(c) *supra c. 2. §. 6.*
(d) *c. 2. §. 7.*

(e) *Institut. jurisprund. div. lib. 3.
c. 7. §. 61. seq.*

fontes Princeps, tamen debet etiam ex virtute clementiæ quandoque remittere aut mitigare pœnas. (6) Jam supra (f) notavimus, leges juris naturæ affirmativas admittere, ratione infinitarum circumstantiarum, limitationes, ut adeo si Princeps istas limitationes in actum deduceret, propterea tamen non dici possit dispensare velle circa jus naturæ, sed hoc maneat indispensabile.

§. IV.

Ad III. De- Jam pergamus ad dicta scripturæ præcipua,
um Gen. IX. ex quibus dissentientes probare volunt, jure divino
v. 6. tulisse le- universali prohibitam esse indulgentiam veniæ intuitu
gem univer- homicidæ. Urgent initio dictum *Gen. IX. 6. Quicumque*
salem de ho- hominis sanguinem fundit, ipse etiam sanguis fundetur
micidio capi- per hominem. Nam Deus hominem condidit ad imaginem
taliter puni- suam. Respondeo (1) in textu ebraico esse futurum,
endo. quod etiam intelligi potest de eo, quod judicio Dei occulto communiter fieri solet, ut homicidæ, etiamsi effugiant pœnas humanas, tamen eorum sanguis fundetur iterum ab aliis hominibus. (2) Nec juvat dissentientes, quod dicant, in plurimis tamen locis futurum etiam notare id, quod fieri debeat ab hominibus per modum præcepti. Nam non sufficit, quod ita intelligi possit, sed sufficit nobis, quod etiam prior sensus locum habere queat. Ubi vero quæritur, quis sensus sit præferendus, non nobis incumbit probatio, sed dissentientibus per monita superius. (g) (3) Pro nostra explicatione militat regula, de interpretatione præferenda quæ optime convenit cum jure naturæ, at talis est, quæ Principi relinquit potestatem dispensandi in

(f) c. 2. §. 8.

(g) Cap. 1. §. penult.

in omnibus delictis. (b) (4) Quodsi dixerint dissentientes, rationem tamen subjunctam de imagine Dei esse universalem, respondebitur, aliud esse propositionem universalem, aliud præceptum universale. Manet etiam propositio universalis, si interpretatio nostra habeat locum. (5) Si regerant, non esse universale, quod homicidæ judicio Dei occulto per alios homines interficiantur, respondebimus, nec hoc necesse esse, cum etiam in præceptis affirmativis, in cursu duorum vel plurium præceptivorum affirmativorum, unum alteri cedat, & ita exceptiones admittat. (6) Si ulterius urgeant, ita vero nostra interpretatione admittit, quasi Deus velit approbare delicta, cum & ille alter priorem homicidam interficiens novum delictum committat; at hanc suppositionem esse absurdam, utpote repugnantem justitiæ & sanctitati divinæ: Respondebimus, id quidem suppositum ex nostra interpretatione non sequi, cum dictum illud non exponamus, quasi Deus illud alterum homicidium præcipiat, sed saltem permittat. Et non magis istud suppositum in nostra expositione est necessarium, quam in genere in aliis judiciis Dei occultis, ubi adulter adulterio, fur furto, perjurus perjurio frequentissime puniuntur. (7) Non præscribi in illo dicto legem magistratui politico, etiam exinde verosimile est, quia illo tempore in familia Noachi nondum erat respublica, nulli adeo magistratus erant. (8) Dictum illud non continet novam legem, sed est saltem appendix legis præcedentis de non comedendo sanguine. (9) At illud præceptum de non comedendo sanguine non est præceptum universale, scilicet

(b) per probata c. 2. integro.

tale, quod perpetuo obligat, (de quali nobis sermo est,) cum christianos illa lex non obliget. Ergo si maxime etiam ille noster verficulus esset lex universalis, quia data Noacho restauratori generis humani, tamen & ipsa tanquam appendix prioris non foret perpetua. (10) Quamvis esset lex etiam universalis perpetua, tamen foret lex affirmativa, multas limitationes admit- tens, ut sapius est inculcatum.

§. V.

Ad IV. De-
um in lege
Mosaica præ-
cepisse capi-
talem homi-
cidii pœnam.

Porro urgent præceptum *Exod. XXI, 12. Homi- cidam iterum interficiendum esse*. Respondemus (1) præceptum hoc, si derivetur ex dicto illo, præcepti Noachi appendice, de quo modo dictum, repetendas hic esse omnes responsiones in paragrapho præcedente adductas. (2) At vero, si ab eodem separaretur, esse legem Israelitico populo a Mose datam, adeoque non magis pro lege divina universali habendam esse ac illas, quæ mox sequuntur, de interficiendis illis, qui parentes verberaverint, aut iis maledixerint. (i) (3) Præceptum illud Mosaicum loqui quidem de homicidio doloso, sed non omni. Est enim homicidium dolo- sum seu voluntarium duplex, subitaneum, quod in ri- xa non vel parum præmeditata contingit, & insidiosum. Legem Mosaicam ad hoc ultimum pertinere per- spicue declarant verficuli statim sequentes, (k) & insuper etiam illustratur argumento casus ficti a fœ- mina Thecoënsi Davidi propositi (l) ubi David secun- dum, non contra legem Mosaicam vitam condonabat fratricidæ, secundum observationem nostram. Neque

enim

(i) *Exod. XXI, 15. & 17.* (k) *Sc. v, 13. & 14. d. cap.* (l) *II. Sam. XIV. v. 5. -- 8.*

enim magis rem explicant, quam implicant, triplices reſponſiones Grotii, Vatabli & Cajetani ad illum locum. (m) Cajetanus vult, legem Moſaicam capitalem pœnam dictare homicidio voluntario, non repentino & caſuali. Sed hic inconvenienter opponit repentinum voluntario, cum potius repentinum fit ſpecies voluntarii, & illi opponatur deliberatum ſeu inſidioſum altera voluntarii homicidii ſpecies. Ergo & eadem inconvenientia palpabilis ſubest, dum repentinum homicidium & caſuale habet pro ſynonymis. Frigidior eſt reſponſio Vatabli, excuſantis Davidem, quia lex jubeat, (n) ne quis occidatur, niſi duobus teſtibus convictus, in illo vero caſu fuiſſe fratricidium ſecretum. Quis enim hanc circumſtantiam Vatablo revelavit, decepto haud dubie, quod ibi narretur homicidium in campo factum eſſe, nemine præſente, qui iſtud impedire potuerit. At debuiffet cogitare Vatablus, quod teſtes duo aſſeſſe potuerint, homicidium videntes, etſi non fuerint ita propinqui, ut impedire id potuerint. Deinde præceptum de duobus teſtibus non excludit alia probationis media per confeſſionem rei, aut alia, quæ artificialia vocant Jcti. (o) Etſi fuiſſet ſecretum fratricidium, ſcœmina Thekoëna eo caſu non fuiſſet uſa, tanquam parum pertinente ad ſcopum ejus, cum Abſalonis factum haberet multos teſtes. Denique ſi Grotii ea eſt ſententia, quaſi David hic præcipitanter reſponderit ſcœminæ, non

(m) *Receſſitæ a Magnif. Dn. Rechenberg. diſſert. ſæpius citata* §. 25.

(n) *Deuteronom. XVII. 6.*

(o) *Argum. Joſ. VII. v. 20.*

non sumto spatio ad legem recogitandam, atque scœminæ id promisisset, quod in ipsius arbitrio non erat, sed pertineret ad potestatem senatus vel synedrii, valde quid humani hic passus est vir alias summus. Istud enim assertum de præcipitata responsione regis repugnat circumstantiis historicis, (p) nec præsumendum est, regem tam sapientem aliquid promisisse, quod non esset in sua potestate, præprimis cum iterum in contrarium ducant ipsius facti circumstantiæ. (q) Et falsum esse, quod sub regibus Judaicis synedrium habuerit potestatem invito rege condemnandi vel absolvendi, sed tum apud regem fuisse jus vitæ & necis, fatis docuit doctissimus Seldenus. (r) (4) Et si & hæc lex foret universalis, tamen ut omnes affirmatiæ admitteret exceptiones, ne repugnaret juri aggratiandi, quod etiam in ipsa republica Judaica contra indubium sensum legis hujus fuisse a regibus exercitum, docebunt dicenda inferius.

§. VI.

Ad V. quod Johannes necessitatem pœne capitalis diseris verbis inculcet. Solent etiam adducere dissentientes dictum Johannis in Apocalypsi, in eo videlicet gloriantes quod ibi claris verbis ejus, quod fieri *debeat*, non, quod *so-* lum *futurum* sit, mentio fiat. Diserte enim dicitur: *Qui gladio occidet, eum oportet gladio interfici.* Sed respondemus: (1) Istud *oportet* necessitatem quidem denotat, sed non ubique necessitatem moralem, sed sæpius etiam physicam, ut adeo quoad explicationem parum differat a significatione ejus, quod certo futurum est sine respectu ad debitum & indebitum. (2) Istum sen-

(p) *d. II. Samuel. XIV. v. 8. 10. 11.* (q) *præprimis v. 11. ibid.*(r) *L. 2. c. 14. p. 922. 924.*

sensum etiam suadet contextus, cum ibi plane non agatur de officio imperantium, sed de prædictione malorum futurorum. (3) Uti totum negotium propheticum est donum Dei, supra omnem rationem positum & plane extraordinarium, ita ex factis prophetarum non poteris regulas morales de bono & malo facere. Multo minus in doctrina veritatis assertiones dogmaticæ probabuntur aut improbabuntur convenienter ex verbis Prophetarum.

CAPUT V.

Exempla & autoritates virorum doctorum pro nostra sententia.

§. I.

POteramus equidem supersedere hoc capite, si lectores essent assueti veritatem examinare ad regulas sensus communis & principiorum genuinorum. Nunc cum fere deinceps eruditorum immerfus sit adhuc in præjudicio autoritatis, ostendemus, nec nobis deesse exempla Principum, non quorumvis, sed priorum, & consiliis sapientibus utentium, qui jus aggratiandi exercuerunt etiam in causis homicidii dolosi; nec deesse ulterius consensum eruditorum etiam nostræ i. e. orthodoxæ religionis, tam Theologorum quam Juristarum, ut nimirum, si rationes nostræ non queant præjudicium autoritatis, quod in talibus lectoribus est, loco movere, saltem hæc exempla & autoritates id operentur, ut minimum incipiat vacillare.

F

§. II. In

§. II.

Qualia exempla hic sint expectanda.

In exemplis non folliciti erimus de remissione poenæ homicidii ex causa justifica, ex regulis justitiæ discutante poenæ remissionem aut mitigationem; quia jam cap. 1. docuimus, ista exempla non pertinere ad quæstionem præsentem, sed afferemus exempla de remissionibus gratiæ ex causa quidem rationabili, sed tali tamen, quæ alias non solent admittere dissentientes. Tales vero sunt, remittere aut mutare poenam ob spem emendationis, ob studium conservandi saltem unum ex duobus civibus, aut membris reipublicæ, ob merita præcedentia, ob sustentationem familiæ delinquentis, alias cum fame & paupertate luctaturæ, ob intercessionem amicorum vel delinquentis, vel Principis aggratiantis &c. Nam in his & similibus causis, ob auctoritatem sententiæ dissentientis, non audent Jcti fere quicquam definire, quod illi displicere possit. (s)

§. III.

Exemplum Davidis, viri secundum cor Dei aggratiantis fratricidam Absalonem.

Atque hic occurrit præ cæteris exemplum duplex regis Davidis, non solum jus aggratiandi serio exercere volentis in casu a scæmina Theocensi ficto, sed & statim in casu vero, ad persuasionem ejus intuitu fratricidii, quod Absolon exercuerat adversus fratrem Ammonem. (t) De priore jam egimus capite præcedente. Posterius quod attinet, id maxime pertinet ad caput præsens. Etsi enim quoad prius exemplum quidam ex dissentientibus putent id pertinere ad legem Mosaicam, adeoque Davidem præcipitanter fecisse;

(s) Carpzov. Pr. crim. qu. 150. n. 43. (t) II. Sam. XIV. 12. seq.

fecisse; tamen & ex mente dissentientium aliorum, & ex mente nostra ostendimus ibi, casum illum proprie non pertinuisse ad legem Mosaicam. At quod fratricidium Absolonis attinet, & secundum expositionem dissentientium, & secundum nostram id haud dubie ad casus pertinet sub lege comprehensos. Erat enim homicidium deliberatum & insidiosum, quam maxime illum aliud. Et tamen David, vir secundum cor Dei non hæsitabat, ad intercessionem scæmæ illius & Joabi ejus pœnam condonare filio. Et quamvis alias David, si contra mandatum divinum quid turpiter fecisset, correptus fuerit a prophetis & etiam punitus a Deo, tamen ob hoc factum ne quidem ulla admonitio ipsi a Prophetis facta est. Quod argumentum valde auget verosimilitudinem responsionum nostrarum, quod leges affirmativæ, etiam divinæ, non tollant jus aggratiandi.

§. IV.

Augustus gloriosissimæ memoriæ Elector Saxoniæ, de ecclesia Lutherana maxime meritis, & nihil facile sine consilio ministrorum suorum, etiam ecclesiasticorum suscipiens, ad intercessionem tamen Electoris Brandenburgici, homicidæ, qui quidem more consueto propositum fateri volebat, sed communi subterfugio utebatur, interfectum in gladium proprio corporis motu incurrisse, vitam donavit, & omnem pœnam remisit. (u) Et notabile est, quod, cum censor narrationem hujus facti expungere vellet, (haud dubie

Aliud exemplum Augusti Electoris Saxonia.

F 2

(u) *Dn. Praef. in der Historie der Weisheit T. II. p. 68. ex Annalibus Schneideri.*

dubie ex communi opinione, contra quam disputamus, seductus) quasi hæc narratio læderet famam Electoris, historicus non sine ratione contra istam censuram sit protestatus, breviter, sed acute adducens, non posse factum hoc famæ Electoris præjudicium creare, sed potius exinde tanquam exemplo probari, quod Electori regale competat, etiam homicidas aggratiandi. (w)

§. V.

*Autoritates
pro nostra
sententia esse
duorum ge-
nerum.*

Quod autoritates attinet, eæ quidem duorum sunt generum. Alii Doctores circa assertionem ipsam, quam defendimus, vel hæsitant, vel etiam nobiscum non consentiunt, sed magis inclinant ad partes dissentientium, vel etiam abstinent plane a tractatione hujus quæstionis, partim timentes potentiam & autoritatem dissentientium, partim etiam, quia hæc tractatio erat aliena ab eorum scopo; interim tamen principia, unde assertio nostra deducta est superius, eadem agnoscunt nobiscum, scilicet, quod jus naturæ nullam pœnam determinet, aut quod in historia Mosaica nullum contineatur præceptum universale de puniendo capitaliter homicida, sed quod præceptum istud Mosaicum pertineat ad leges forentes Judæorum. Alii vero, diserte eam quam hactenus defendimus sententiam, asserunt, etsi ex illis nonnulli vel eandem restringant ad pœnitentes homicidas, aut certe præprimis erga illos jus aggratiandi locum habere velint.

§. VI.

*Nomina con-
sentientium.*

Ad primam classsem pertinent ex Theologis Marti-

(w) *Ibid.* p. 49. n. 13. & p. 140. n. 1.

Martinus Chemnitius (x) & Johannes Gerhardus, (y) ex Politicis ac Jureconsultis Hugo Grotius, (z) Johannes Seldenus, (a) Caspar Zieglerus, (b) Samuel Puffendorffius. (c) Ad posteriorem Johannes Henichius, (d) & D. Philippus Ludovicus Hannekenius. (e) Theologi Lutherani & Professores, ille Rintelenfis, hic Wittebergensis, ut & illustris Jctorum ordo in hac academia regia. (f) Ac reliquorum quidem loca videri possunt in libris eorum ad marginem citatis, Henichii vero & facultatis juridicæ Hallensis responsa cum typis impressa non extant, non injucundum fore putamus lectori veritatis studioso, si ea dissertationi huic nostræ subjuncta legere possit. Ut adeo nihil restet, quam ut postgratias divino numini reverenter actas pro concessis viribus, colophonem discursui nostro imponamus.

(x) *Loc. Theol. loco de lege Dei cap. 4.*

(y) *Loco de LL. Cerem. & forensif. n. 40.*

(z) *de J. E. & P. l. 2. 5. & II. §. 20.*

(a) *de J. N. & G. sec. disc. Hebr. l. 4. cap. 1. p. 482.*

(b) *de jurib. Majest. l. 1. c. 5. | §. 54. 55. 56.*

(c) *de Jur. Natur. & Gent. VIII. 3. 26.*

(d) *in Consilio statim subjun- gendo.*

(e) *De jure gratia Principis christiani in reos noxæ capitalis.*

(f) *In responsa hic annexo.*

F I N I S.

F 3

D. JOHAN-

D. JOHANNIS HENICHII
CONSILIVM THEOLOGICVM
HOMICIDÆ DATVM.

*Homicidii
enormitas.*

NUllum dubium est, quin enorme prorsus sit delictum, quod perpetrat homicida. Primo enim is violat Dei imaginem ac proinde non immerito a Philone sacrilegus vocatur. Deinde atrocissime idem peccat in societatem, ad quam geniti sunt homines, quæ consistere neutiquam potest, nisi innocentium vita sit in tuto. Optime Florentinus in L. 3. ff. de J. & J. cum cognationem quandam naturam inter homines instituerit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse. Hinc homicida voluntarius in Vet. Test. obnoxius erat pœnæ capitali, adeo, ut ab ipso Domini altari ad supplicium rapi juberetur. Exod. XXI. v. 12. 14. & Levit. XXX. v. 17. 21. neque ullo pretio redimi posset. Terra enim per effusum sanguinem contaminata expiari non poterat, nisi sanguine ejus, qui effuderat illum, ut datur intelligi ex Num. XXXV. v. 33. & patres Christiani, ut ostenderent, quantopere homicidia detestarentur, diu observarunt illam legem, quæ jubet abstinere a suffocato & sanguine. Hinc Octavius apud Minutium Felicem: *tantum ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.* Et Tertullianus Apolog. *Quale est, ut quos sanguinem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credatis.* Sortitur autem homicida quatuor fora, quibus satisfacere tenetur, divinum, ecclesiasticum, civile & privatum, nec satisfactione uni præstita præjudicat aliis, quin ipsa quoque jure pœnam sibi debitam exigant. Reipublicæ, ut satisfaciat homicida, sufficit, si pœnæ sibi dictatæ se prompte subiciat, nec opus est, si magistratus indicet pœnam, ut reus stricto jure secum agi postulet. Disputari autem solet, utrum magistratus, qui jus mitigandi pœnam habet, homicidam voluntaria-

*Quatuor for-
ta homicidæ.*

*I. Forum Rei-
publicæ.*

*An Princeps
possit remitti
pœnam*

luntarium teneatur pœna capitis afficere, nec ne? Ego negan-
 tem sententiam amplector, eamque sic probo: si magistratus
 tenetur homicidam voluntarium capitis pœna afficere, vel te-
 netur id facere jure divino naturali, vel positivo. Non tenetur
 id facere jure divino naturali, nam, quod quidam existiment,
 verba sunt Hugonis Grotii ad Cap. V. Matthæi, homicidio natura-
 liter respondere capitis pœnam, in eo falluntur, pœna enim delictorum
 non sunt ipso jure naturæ, aut ulla Dei perpetua lege constituta, sed
 pro modo inde imminentis periculi intendi ac remitti solent. Recte
 etiam idem autor censet, in homicidiis non tam factum nu-
 dum spectandum esse, quam quæ ante acta fuerit occisoris
 vita, veneritne ad hoc facinus impetu, (ita autem nostrum
 in cædem prolapsum esse neutiquam dubito) an deliberatione.
 Et certe jus naturæ optime intellexerit Seneca vir in moralibus
 apprimè exercitatus. Is autem diserte præcipit, ne quis pe-
 reat, nisi quem perire etiam pereuntis interfuit. Idem alibi sic
 loquitur: *pœnam si tuto poterit, donet Princeps, si minus, temperet.*
 Idem alibi: *Sapiens multa remittet, multos parum sani, sed san-
 bilis ingenii servabit.* Neque dubium est, quin in promptu sint
 aliæ pœnæ, quibus homicidia coërceri queant, & tranquilli-
 tas reipublicæ conservari possit. Sed nec jure divino volun-
 tario est præceptum, ut a magistratu christiano ad mortem rapi-
 atur homicida. Nam LL. positivæ Vet. Test. christianos
 Principes neutiquam obligant, alioquin iidem adhuc legem
 de necandis adulteris ubique tenerentur observare. Data qui-
 dem est statim post diluvium Noë lex, ut ejus, qui sanguinem
 humanum effudit, sanguis vicissim effundatur. At hæc quo-
 que fuit non nisi lex positiva quæpiam, nostra tempora mini-
 me concernens. Nimirum cum jam ante diluvium gigantum
 ætate promiscua invaluisset cædium licentia, instaurato, post
 diluvium humano genere, ne mos idem invalesceret, tam
 severe Deus homicidium puniri mandavit. Nulla autem
 proferus est consequentia: Deus ob certam causam post dilu-
 vium *Genes. IX.* mandavit, ut homicida capite plecteretur,
 ergo magistratus hodieque tenetur, tam gravi pœna homi-
 cidam

capitalem ho-
 micidæ.

Affirmativa
 probatur.

Nam pœna
 capitalis ho-
 micidarum
 non venit ex
 jure naturæ.

Nec jure di-
 vino volunta-
 rio, christia-
 nos Principes
 obligante.

Responsio ad
 distum Ge-
 nes. IX.

cidam interficere. Non sequitur, inquam, praesertim, si appareat, homicidam non obscura penitentiae documenta edere, & in promptu sit aliud remedium, quo a delinquendo homines abterreret possint. Eodem *Genes. Cap.* commestio sanguinis prohibetur, quae hodie tamen omnino est licita. Non itaque omne, quod capite hoc *IX.* prohibetur, jure perpetuo & immutabili prohibetur.

Item ad ob-
jectionem ex
Apoc. XIII.

Ex novo testamento afferri cum primis solet illud *Apoc. XIII.* *Qui gladio occidit, cum gladio occidi oportet.* Verum nec hic locus probare est idoneus sententiam, quam nos impugnamus. Agit enim ibi Apostolus, patientiam commendaturus, de Persecutoribus ecclesiae, & docet, eos gravissimas poenas Deo daturos, ipsumque severe vindicaturum illatas suis injurias. Hinc subjicit: *In hoc sita est spes & patientia Sanctorum.* Ad eundem modum intelligi oportet, quod Christus Petro ait *Matth. XXVI. v. 52.* *Converte gladium in vaginam, Nam, qui gladium sumserit, gladio peribit.* Recte enim verba haec exponit Hugo Grotius: Noli Petre, consideratione ejus, quod mihi infertur, injuriae concitator Deo praeripere ultionem, levia enim sunt vulnera, quae a te pati possunt. Stat enim rata sententia, crudeles istos & sanguinarios, etiam te quiescente, gravissimos Deo daturos poenas suo sanguine. Bene scilicet Tertullianus: *adeo satis idoneus patientiae sequester Deus; si injuriam deposueris penes Deum, ultor est, si dolorem, medicus est, si mortem, resuscitator est. Quantum patientiae licet, ut Deum habeat debitorem.* S. Augustinus, ipsos Donatistas, qui Catholicos Presbyteros persecuti erant, & trucidarant, atque ita omnino poenam capitis meruerant, citra mortis poenam castigandos esse monet *epistola CLIX.* Poena, ait, sane illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum rogo te, ut praeter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam, & *epistola seq. ad Marcellinum Comitem* ita scribit: *Circumcelliones illos & Clericos partis Donati, quos de Hipponensis ecclesia ad judicem pro factis eorum publica disciplina cura deduxerat, a tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio,*

Consensus
Augustini.

cidio, quod in Restitutum Presbyterum commiserunt, & de eade Innocentii alterius Catholici Presbyteri, atque de oculo ejus effosso, & de digito præciso fuisse confessos. Unde mihi sollicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat, eos tanta legum severitate plebendos, ut qualia fecerant, talia patiantur. Ideoque his literis obtestor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius Domini Christi misericordiam, ut hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. Quamvis enim ab eorum interitu dissimulare possimus, qui non accusantibus nostris, sed illorum notoria, ad quos tuende publicæ pacis vigilantia pertinebat, presentari videantur examini. Nolumus tamen passiones ferorum Dei, quasi vice talionis paribus suppliciis vindicari. Non, quo scelestis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vicini & nullo corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana, ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel a malignis operibus alieni utili operi deputentur. Sed quis non intelligat, magis beneficium, quam supplicium nuncupandum, ubi nec faciendi relaxatur audacia, nec penitendi medicina subinabitur? Imple, Christiane iudex, pii patris officium, sic succense iniquitati, ut consulere humanitati memineris. Quod si autem magnus ille Hipponensium Episcopus capitalia supplicia in homicidas jure divino naturali, vel jure aliquo divino positivo in perpetuo constituta esse existimasset, neutiquam pro Donatistis tot homicidiorum reis intercessisset. Andreas Rivetus, Theologus Reformatus, ad quæstionem: an vir pius pro homicida intercedere posset? respondet in hunc modum: Esse nonnullas culpas, in quibus id liceret, quod olim Paulo licuit qui pro Onesimo servo fugitivo intercedebat, non dubitamus. Etiam id in crimine homicidii, non tantum casualis, sed aliquando etiam ex impotentia animi, præsertim, si ætas minor sit, & spes emendationis certa, aut si quis inciderit in crimen, cujus magna sint merita, & id videatur requirere publica utilitas, si modo alia ratione legis scopus attingi possit, qui præsertim is est, ne qui crimen admisit impunitate abutatur, & reliquis sit exemplo. Quamvis itaque differtè nequeam, tantam esse magnæ partis hominum improbitatem,

Et Andrea Riveti.

G

ut

ut nisi quorundam morte reprimatur scelerum audacia, satis tuta esse non possit innocentia: Tamen non sperendum existimo cum Hugone Grotio de *J. B. & P. L.* 2. c. 20. n. 12. illud Quintiliani: *nemo dubitavit, quin innocentes mutari in bonam mentem aliquo modo possint, sicut posse interdum conceditur, salvos esse e republica magis sit, quam puniri, videlicet pœna capitali.* At-

2. *Forum laici.*

que hæc de foro reipublicæ dicta sunt. Cum proximo Theophilus noster, in cujus gratiam nunc ingressi sumus disputationem hanc, reconciliatus jam est, quantum intelligimus, ut de hoc quidem foro amplius non sollicitos esse haud oporteat. Ecclesiæ vero satisfieri debet per publicam pœnitentiam,

3. *Forum ecclesiæ.*

4. *Forum divinum.*

nisi eam in pœnam pecuniariam forte commutet &c. Nec dubium est, quin hoc pacto facilius apud Deum, seu in foro divino possit impetrare veniam reus, si non verecundetur in ecclesia publice delictum a se commissum confiteri. Magna enim vis est precum, quas tota ecclesia pro peccatore pœnitente fundit, præsertim si pœnitens ipse serio eas efflagitet. Non vero est, quod homicida de divina misericordia desperet, si serio doleat de peccato suo, fiduciamque veniæ impetrandæ in merito Christi collocet, & recte se deinceps gerendi firmum propositum concipiat &c. &c.

* Reliqua plura, quæ apud Henichium in illo responso sequuntur, lubens hic omitto, cum a nostro scopo aliena sint, ut contineant videlicet multa testimonia scripturæ & dicta patrum ad consolationem pœnitentis & adhortationem ad vitam sanctam, item ad dandas eleemosynas pertinentia.

Responsum Facultatis Juridicæ Hallensis mense Julio 1703.

P. P. Als derselbe uns die wider den Hauptmann V. H. von B. wegen begangener Entleibung an den Lieutenant von K. ergangene

ergangene Inquisitionen-Akten in dreyen Voluminibus und einer Frage zugeschickt 2c. Demnach 2c.

Hat der Hauptmann V. H. von B. den Lieutenant von K. in einem duell entleibet / worauf jenem durch ein zu Leipzig gesprochenes Urtheil die Straffe des Schwerdtes zuerkannt worden; hat besagter von B. Seine Hochfürstliche Durchlauchtigk. zu A. beweglich angesuchet / die Ihm zuerkannte Todesstraffe in eine Geld-Busse zu verwandeln / und es will derselbe begehret seyn / ob Seiner Hochfürstlichen Durchlauchtigkeit in hoc casu das jus aggratiandi zukomme?

Ob nun wohl die fast allgemeine Meynung derer Rechts-Gelehrten dahin zielt / daß in denen delictis, denen in heiliger Schrift die Todesstraffe zuerkannt worden / absonderlich aber in dem Todtschlage / keine weltliche Obrigkeit Macht habe / die Todesstraffe zu erlassen oder in eine geringere zu verwandeln / zumahl da der Allerhöchste Gott nicht nur alsbald nach der Sündfluth dem Noå und seinen Nachkommen / das allgemeine Befehl publiciret: Wer Menschen-Blut vergießt / des Blut soll wieder vergossen werden / (a) sondern auch dieses hernach durch Mosen in der Israelitischen Republicque wiederholt / (b) und ausdrücklich verbiethen lassen / daß man keine Geldstraffe von dem Todtschläger nehmen solle / sondern daß das durch vergossenes Menschen-Blut verunreinigte Land wiederum durch Vergießung des Bluts des Todtschlägers versühnet werden müsse / (c) und wenn gleich einige von denen Evangelischen Theologen ausgeführet / daß eine Christliche Obrigkeit die einem Todtschläger dictirte Todesstraffe in eine geringere verwandeln / oder gar aufheben könne / sie dennoch solche nur auf denjenigen casum restringiret / wenn der Todtschläger seine That herzlich bereuet / und ligna vere & seriaz penitentiaz gegeben / (d) welches aber auf gegenwärtigen Fall nicht wohl

G 2

schei

(a) Genes. IX. v. 6.

(b) Exod. XX. v. 12.

(c) Numer. XXX. v. 31. 33.

(d) D. Philipp. Ludov. Haneke-
nius integro Tractatu de Jure
Gentia Principis Christiani.

scheinet appliciret zu werden können / indem aus denen übersendeten actis nirgend zu sehen / daß der von B. herzogliche Neue und Leid über den begangenen Todschlage bezeuget / sondern vielmehr zwar der Meynung ist / daß er nicht vor einen vorsehlischen Todschläger zu halten sey / jedennoch aber seine disfalls angeführten Gründe in der sententia Dn. Scabinorum Lipsiensium genungsam abgelehnet worden / er auch sich nicht getrauet / die ihm anderwärts nachgelassene defension zu führen / sondern sich lediglich Sr. Hochfürstlichen Durchlauchtigkeit Gnade submitiret und 2000. Rthlr. ad pios usus zu geben erbothen. Die weil aber dennoch bewehrter Evangelischer Jctorum und Theologorum Meynung für gegründeter zu achten / daß lex divina naturalis & universalis zwar dieses befehle / quod delinquentes puniendi sint, die determination aber aller Straffen auch in denen delictis contra jus naturae, ja auch in homicidio doloso dem arbitrio weltlicher Obrigkeit heimzulassen sey (e) und also ad leges positivas humanas gehöre / in welchen unstreitig aller weltlichen Obrigkeit / vielmehr aber einem Christlichen Fürsten das jus aggratiandi zustehe: Ferner nach der bewehrtesten und ältesten Jüdischen Scribenten Auslegungen / die in dem Gesetz vom Blutesen angehengte commination, wer Menschenblut vergeußt / daß dessen Blut wieder vergossen werden soll / pro lege proprie dicta nicht zu halten ist / (f) und was hernach von der Straffe des Todschlagers in dem Mosaischen Gesetz enthalten / nicht ad leges morales, sondern ad leges Mosaicas forenses gehöret (g) welche bloß die Jüden / nicht aber die Christen im neuen Testament verbindet / (h) über dieses auch /

(e) Casp. Ziegl. de Jurib. Marj. L. 1. C. 5. §. 56. D. Hannek. d. tractatu c. ult. §. 5. n. 2. vers. Inde perperam scire &c. & n. 6. verbis: Lege forensi Judaeorum constituit.

(f) Seldenus de J. N. & G. scs. discip. hebr. l. 4. c. 1. p. 481.
(g) D. Hannek. d. cap. ult. §. 5. n. 6.
(h) D. Chemnitzus Loc. Theol. loco de lege Dei c. 4.

so viel das Mosaische Gesetz selbst betrifft / dasselbe nicht dergestalt zu interpretiren / als wenn auch denen Jüdischen Obrigkeiten kein jus aggratiandi darüber zugestanden / sondern das præceptum de puniendo capitaliter homicida pro naturali & indispensabili zu achten wäre / indem ja anfänglich Gott selbst dem Cain die Todesstraffe erlassen / (i) cum tamen Deus circa jus naturale dispensare non possit; Hernach aber quantum ad legem Mosaicam nicht nur abermahls die Jüdischen Rechtslehrer dahin zielen / daß dieses Gesetz nur dahin sein Absehen richte / wenn ein Jude / nicht aber / wenn ein Profelyte oder Heyde getödtet worden / (k) auch spysten andern limitationibus unterworfen sey / (l) sondern auch die Heilige Schrift selbst klar bezeuget / quod rigor legis Mosaicæ in nonnullis casibus moderationem accipiat, in Betrachtung / wenn ein Herr seinen Knecht umgebracht / und der Knecht nicht alsbald gestorben / der Herr gar mit keiner Straffe angesehen worden / (m) da doch die leges divinæ universales allen Menschen / und also auch denen Knechten zu gute kommen / und ferner / der Mann nach dem Herzen Gottes David / indem ihm von der klugen Frauen zu Theboa vorgetragener casu das jus aggratiandi gegen einen vorsehlischen Todtschläger / der seinen eigenen Bruder ermordet / exerciret / (n) und weiter seinen Sohn Absalon / der gleichfalls seinen Bruder Ammon dolose und mit Vorsatz umgebracht / eben dieses juris aggratiandi genießten lassen / (o) und der casus der klugen Frauen zu Theboa auff gegenwärtigen Fall um so vielmehr zu appliciren ist / in Betrachtung der Hauptmann von B. den Lieutenant von K. nicht hinterlistiger Weise / sondern gleichfalls Mann für Mann in einem abgeredten duell ent-

G 3

lei

(i) Gen. IV. 15. D. Hannek. d. cap. ult. §. 3.

(k) Selden. d. l.

(l) Seldenus ibid. p. 482.

(m) D. Hannek. d. l. c. 3. §. 3.

(n) II. Sam. XIV. v. 10. 11. D. Hannek. d. straff. c. 3. §. 1. & 3.

(o) II. Sam. XIV. 21. & 33.

D. Hanneken. d. l. c. 4. §. 3. sine.

leibet. In übrigen aber aus erwehnten Exempeln deutlich zu sehen / daß die restrictio juris aggratiandi in causa homicidii ad eum solum casum, ubi homicida seriam poenitentiam egerit, in Heiliger Schrifft nicht gegründet sey / indem eines theils Cain von Gott selbst mitten in seiner Unbusfertigkeit und Verzweiffelung an Gottes Gnade / (p) aggratiuret worden / anderes theils in dem von der Frauen von Thekoa proponirten casu nichts von des Todtschlägers Busse zu lesen / sondern aus denen Umständen vielmehr dessen Unbusfertigkeit præsupponiret worden / (q) und endlich des pardonirten Absalons Unbusfertigkeit / von heiliger Schrifft mit deutlichen Worten bemercket wird / (r) zu geschweigen / daß / so das jus aggratiandi in dem Fall / wann der delinquent wahre Herzens-Busse gethan / statt finden kan / solches vielmehr auch auf diesen Fall zu appliciren / da derselbe in seiner Unbusfertigkeit verharret / damit ihm die Zeit zur wahren Reue und Bekehrung nicht abgeschnitten / und er auf solche Weise nicht allein mit dem zeitlichen / sondern zugleich mit dem ewigen Tode bestraffet werde.

So erscheinet daraus allenthalben so viel / daß Er. Hoche fürstlichen Durchlauchtigkeit zu A. da nicht sonst etwas bedenkliches im Wege stehen solte / dem Hauptmann von B. des gebetenen juris aggratiandi genießsen zu lassen / wohl befugt sey. Er ist aber auff solchen Fall wegen der bey dieser Sache vorkommenden ihn sehr gravirenden Umständen seinem Vermögen nach / auf 4. bis 5000. Rthlr. zu bestraffen.
B. R. W.

(p) Gen. IV. v. 13. 14.

(q) II. Sam. XIV. v. 6. 7.

(r) II. Sam. XV. v. 32. & tot.

cap. seq. XVI.

NB. pag. 15. lin. 7. post verba: priori modo, adde: quia alias ipsi inculcari potest, nullam esse probationem rei dubia &c.

© N D ©

Die

Die Früchte/ so der Fleiß nach vieler Arbeit
träget /
Sind die Gelehrsamkeit/ Vergnügung/
Ruhm der Welt:
Mein Cläffener/ auf Müß/ so er allhier geheget /
Wird ihm auch diese Frucht vergnüglich zugestellt.
FRIDRICIANA rühmt Sein ungemeines Wesen/
Und legt ihm allbereit die Ehren-Lorbern bey.
Er wird ins künfftige noch größere Früchte lesen /
Und mercken / daß sein Fleiß nie ohne Nutzen sey.
Das werthe Vaterland hat sich zu gratuliren/
Das einen klugen Sohn in seine Mauren kriegt;
Mein Wunsch/den ich dabey nebst anderen wil führen/
Ist der: **GOTT** gebe Ihm/ was hier und dort
vergnügt!

PRÆSES.

Nunc ad promeritos merito decurris honores,
Queis leges meritos condecorare solent.
Solers privatis studiis tu jura colebas,
Dignior in cathedra prælia docta moves.
Sic merito cuncti mittunt Tibi prospera vota,
Ut Tibi per vitam præmia fausta sient.

*Clarissimo Dn. Candidato auditori suo indu-
firio hisce applaudere voluit*

JUSTUS HENNING. Böhmer/D.
P.P.& Facult. Jurid. Assessor.

Auf Arbeit folget Lohn / auf Kämpfen Sieg
 und Beuthe;
 Daß dieses richtig sey / diß zeigt uns noch
 heute/
 Herr Vetter / werther Freund / Dein holdes
 Beyspiel an /

Es wird Dir nach dem Fleiß der Purpur angethan.
 Und recht; wer so / wie Du / den edlen Fleiß geliebet /
 Der Künste Gold gesucht / die Rechte ausgeübet /
 Davon Dir Jena noch und Halle Ruhm ertheilt/
 Dem hat die Ehre stets von ferne nachgeilt/
 Nunmehr ereilt Sie Dich / und fröhnt Dich mit Ver-
 gnügen /

Hierzu will ich nur noch den treuen Seuffzer fügen:
GOTT laß Dich lebenslang in Glück und
 Seegen blühen /
 Der Ephen Deines Ruhms sey immerwäh-
 rend grün!

JOH. ARNOLD BECK,
 Proconsul Lipp.

94 A 7390

94 A 7390

ULB Halle
003 020 576 3

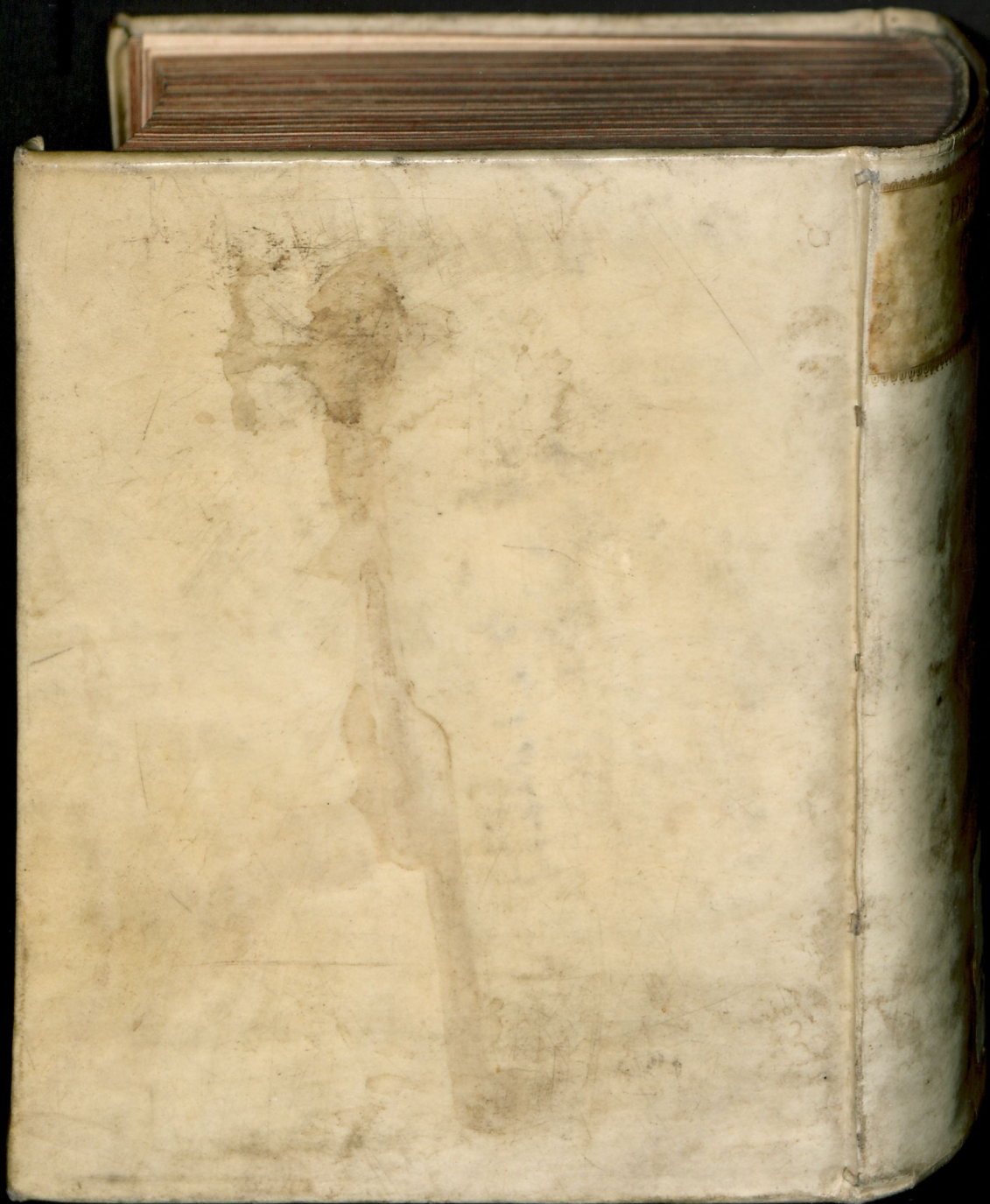

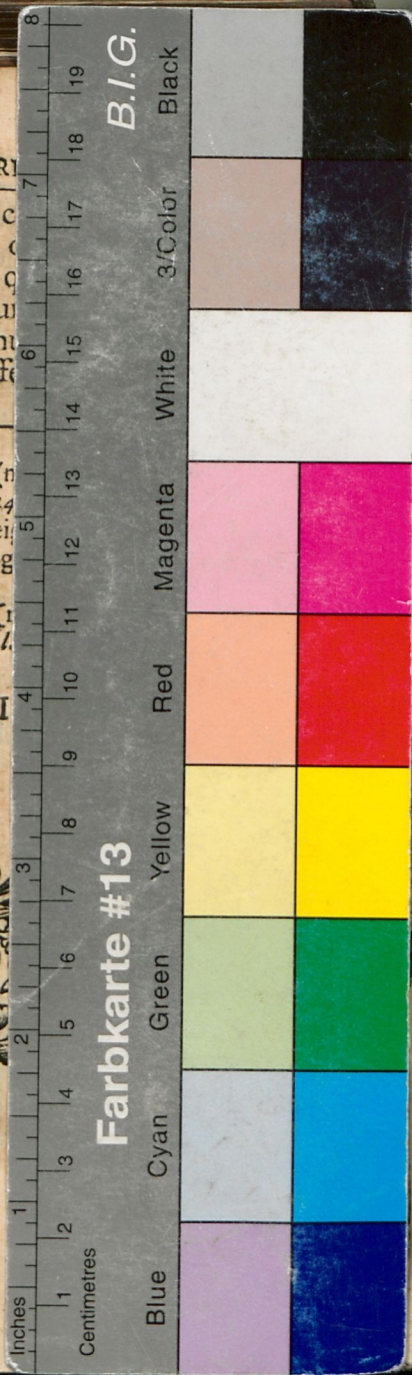
SK

1
Retro

VGA
17

B.I.G.

Farbkarte #13

DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA,
DE

JURE AGGRATI- ANDI PRINCIPIS EVAN- GELICI IN CAUSIS HOMICIDII,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSÆ, MARCHIONE BRAN-
DENBURGICO, ET DUCATUS MAGDEBURGICI
GUBERNATORE, &c. &c.

PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO, Jcto,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORUSSÆ CON-
SILIARIO, PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO,
ET FACULT. JURID. h. t. DECANO,

IN ALMÆ FRIDERICIANÆ AUDITORIO MAJORI
PRO LICENTIA,

Summos in utroque Jure honores & Doctoralia
privilegia rite capeffendi,

d. 21. Jun. MDCCVII. Horis Ante- & Pomeridianis,
publico eruditorum examini submitfit

REMBERTUS CLÜSENER,

Lippia-Guestphalus.

RECUSA HALÆ MAGDEBYRGICÆ, LITERIS Salfeldianis. 1714.

(xxiv)

25

